

Рилски манастир

„Света Богородица“

Най-големият манастир в България е разположен сред иглолистните гори на планината Рила (на 1147 м надморска височина) по течението на р. Рилска и край с. Пастра. Той е един от най-значимите български културно-исторически паметници, включен в списъка за световното наследство на ЮНЕСКО. Светата обител е от малкото манастири, възникнали още по време на Първата българска държава.

ВЪЗНИКВАНЕ НА МАНАСТИРА

Рилският манастир е основан през 30-те години на X в. Смята се, че негов създател е първият български отшелник Св. Йоан Рилски (ок. 876–946). Той е роден е в с. Скрино и първоначално е бил монах в един манастир в Руенската планина. След като напуска манастира, Йоан Рилски започва да се скита из планината Витоша докато накрая стига до Рила планина, където се заселва. Скоро отшелническият му живот става известен сред населението от околността. Мнозина последвали начина му на живот и направили църква в близката пещера по течението на р. Рилска. Така възниква Рилският манастир – без подкрепата на официалната власт. Скоро славата на манастира и на основателя му достигат столицата Велики Преслав. Тогавашният български цар Петър I (927–969) поискал да се срещне с Йоан Рилски, но той отклонил поканата и върнал изпратените му дарове. Когато Йоан Рилски умира през 946 г., той е канонизиран за светец.

По време на византийското владичество манастирът се превръща в опора на българското народностно самосъзнание и става важен поклоннически център. През него минават няколко от най-важните пътища за поклонници от Централна Европа към светите места.

МАНАСТИРЪТ ПО ВРЕМЕ НА ВТОРОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

По време на Втората българска държава манастирът остава най-големият духовен център в страната. Българските владетели, особено цар Иван Асен II и неговите наследници, проявяват голяма щедрост към него. Именно тогава мощите на Св. Йоан Рилски са пренесени в Търново като най-важната светиня за българския народ.

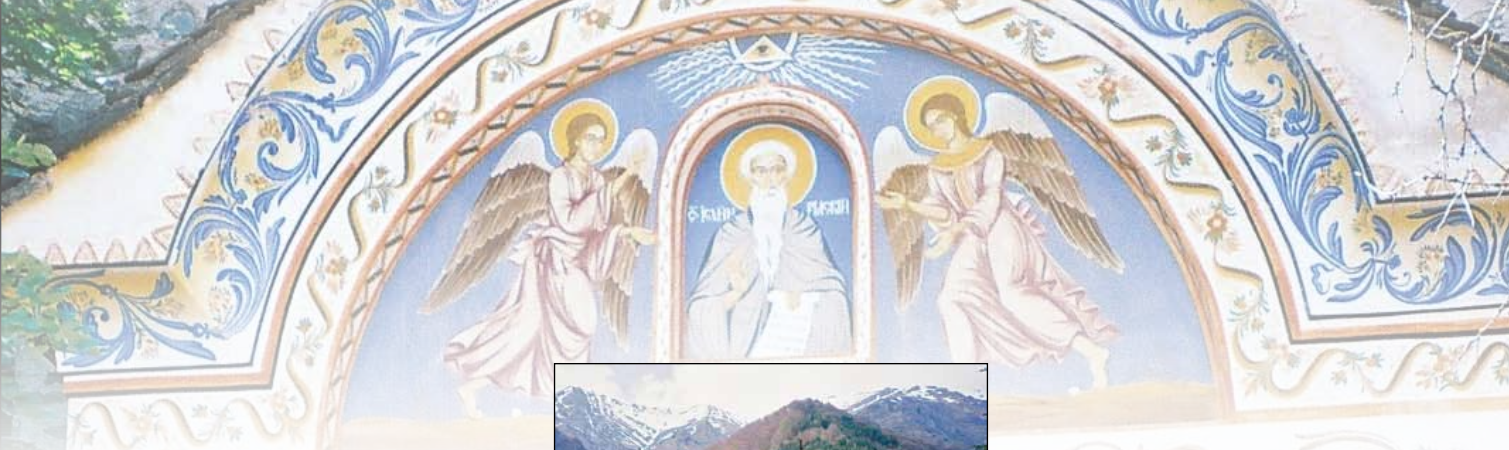
През първата половина на XIV в. манастирът влиза във владенията на местния феодал, болярина Хрельо. Той изгражда манастира на сегашното му място и го превръща в солидно укрепен архитектурен комплекс. В двора били построени еднокорабна църква и 5-етажна отбранителна кула (Хрельовата кула). На последния етаж имало малък семеен параклис „Преображение Господне“, украсен със стенописи.

През втората половина на XIV в. манастирът се разраства и замогва благодарение на щедростта на българския цар Иван Александър (1331–1371) и на неговия син и наследник цар Иван Шишман (1371–1393), който на 21 септември 1378 г. издава т.нар. Рилска грамота, подпечатана със златен печат. С нея той дарява на манастира 20 села като феодални владения. Дарствената му грамота се пази и до днес. Оттогава

датира и житието на Св. Йоан Рилски, написано от патриарх Евтимий Търновски.

МАНАСТИРЪТ ПО ВРЕМЕ НА ТУРСКОТО РОБСТВО И БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ

Завладяването на българските земи от османските турци в края на XIV в. променя коренно съдбата на светата обител. Въпреки грамотата, която получил от султан Баязид I, в средата на XV манастирът бил обект на нападения и грабежи. Чак през втората половина на XV в. трима братя монаси – Йосиф, Давид и Теофан, решават да възстановят манастира – построяват жилищните и стопанските сгради, обновяват и украсяват църквата. Най-възрастният от братята, Йосиф, става игумен на манастира. През 1466 г. тримата братя сключват договор за взаимопомощ с руския манастир в Света гора „Св. Пантелеймон“ (договорът се пази и до днес), а три години по-късно получават разрешение от турските власти да пренесат мощите на Св. Йоан Рилски от разрушената столица Търново в манастира. Тържественото шествие е описано от българския книжовник Владислав Граматик. По-късно в манастира се създава книжовна школа, която обучава книжовници и духовници, поддържа връзки с останалите мана-

стири както в страната, така и в другите православни държави. Руската православна църква прави дарения на монасите под формата на книги, пари и църковни принадлежности. След двата големи пожара, които преживява манастира в края на XVIII и началото на XIX в., е построена нова църква (1834–1837) по образец на тези от атонските манастири. По време на Българското възрождане манастирът вече не е само пазител на историческата памет, но и огнище за разпространение на новите идеи. Тук твори известният български книжовник Йосиф Брадати. Смята се, че в манастира за известно време отсяда и Паисий Хилендарски, за да събира материали за своята „История“. Сред най-известните възпитаници на килийното училище в манастира са Неофит Рилски – родоначалникът на българското светско училище. С помощта на богати българи от цялата страна (Панагюрище, Копривщица, Карлово, Калофер, Сопот, Тетевен, Чирпан, Стара Загора) манастирският комплекс е реконструиран.

МАНАСТИРСКИЯТ КОМПЛЕКС

Светата обител представлява комплекс от култови, жилищни и стопански сгради с обща площ от 8800 кв. м. Комплексът е ограден от 24-метрови каменни стени, които образуват неправилен петоъгълник и затова, погледнат отвън, манастирът прилича на крепост. В двора му има разнообразие от архитектурни форми – арки и колони, дървени стълби и резбовани чардаци, зад които са разположени килиите, които наброяват около 300. В партерния етаж се намира магерницата, където се приготвя храната на монасите. Манастирът има 5 етажа, като 4 от тях са над земята. В средата на вътрешния двор се намират най-старата сграда в комплекса – Хрельовата кула, и църк-

вата „Рождество Богородично“ със своите 5 барокови куполи и два параклиса. Стенописите, които датират от средата на XIX в., са дело на майстори от Банската и Самоковската зографска школа – Димитър и Симеон Молерови, Захарий и Димитър Зограф.

Манастирът има изключително богата библиотека, в която се съхраняват 250 ръкописни книги и 9000 старопечатни издания. Музеят на манастира също притежава богата експозиция – сбирка от 35 000 експоната. Най-ценният от тях е „Кръста на Рафаил“ (1802), резултат от 12-годишен труд, изработен от цяло парче липово дърво и кръстен на своя създател. На него са изваяни 36 фигурки. През 1961 г. манастирът е обявен за Национален музей. Светата обител е включена в книгата на ЮНЕСКО през 1983 г., в която има още над 200 обекта от цял свят. През април 1991 г. с постановление на Ми-

нистерския съвет е възстановен монашеският статут на манастира и неговата автономия в рамките на Българската православна църква.

Д-р Красимира Мархолева
по материали от книгата
„Българските манастири“